

УДК 334.012.64 (477.65)

О.М. Мезенцева, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Узагальнення досвіду Кіровоградської області по ефективному функціонуванню та розвитку малих підприємств

В статті основна увага приділяється узагальненню досвіду розробки та реалізації заходів програми розвитку малого підприємництва в Кіровоградській області, що сприяють ефективному функціонуванню і розвитку малих підприємств.

програми розвитку малого підприємництва, малі підприємства, пріоритетні напрямки, ресурсний потенціал, прогнозні показники, система регіонального управління розвитком

Мале підприємництво, основне місце в якому належить малим підприємствам, відіграє важливу роль у вирішенні економічних і соціальних проблем регіону. Їх розвиток залежить від створення стабільних умов для започаткування власної справи, функціонування та подальшого розвитку суб'єктів господарювання. Підтримка малого підприємництва передбачає створення для нього сприятливого клімату, завдяки науково-обґрунтованій розробці та своєчасній реалізації заходів програм розвитку малого підприємництва в областях, відповідних програм в містах обласного підпорядкування та районах.

Проблемам, пов'язаним із становленням і розвитком підприємництва та малих підприємств в Україні (станом, тенденціями та основними їх напрямками), присвячено публікації наступних авторів: М.Бойко [1], З.Варналія [2], Л.Воротіної [3], В.Сизоненка [4] та інших. Аналогічні питання на рівні регіонів розглядалися Н.Азьмук [5], М.Козоріз [6], О.Красноголовець [7], В. Ляшенко [8]. Проблемам управління розвитком малих підприємств в регіоні присвячені роботи Б. Гаєвського [9] та А.Немченка [10]. Означеними вище авторами висвітлювалися питання досвіду та ефективного функціонування малого бізнесу за кордоном.

Зазначимо, при цьому, що питанням узагальнення досвіду становлення і розвитку малих підприємств в Україні та на регіональному рівні приділяється недостатньо уваги. В зв'язку з цим виникає нагальна потреба в подальшому вивченні цих питань та розповсюдження досвіду, що має місце, саме на рівні регіонів (областей).

Виходячи з означеного вище, метою статті є розгляд досвіду малих підприємств Кіровоградської області стосовно їх розвитку в науково-обґрунтованих пріоритетних напрямках та виходячи з можливостей і наявного ресурсного потенціалу, прогнозування основних показників та реалізації системи регіонального управління розвитком малих підприємств.

В Кіровоградській області одним з основних напрямків роботи облдержадміністрації, відповідних її структурних підрозділів, міськвиконкомів та райдержадміністрацій є розвиток малих підприємств за пріоритетними напрямками. Вони, у рамках державної політики в регіоні, відіграють важливу роль у вирішенні таких актуальних проблем соціально-економічного розвитку, як забезпечення наповнення внутрішнього споживчого ринку області товарами та послугами; вирішення проблем зайнятості безробітних та незайнятого працездатного населення;

захист соціально незахищених верств населення шляхом залучення їх до підприємницької діяльності.

Основним інструментом для здійснення державної політики підтримки малих підприємств є “Обласна програма розвитку малого підприємництва”, яка розробляється на два роки, відповідно до Закону України “Про Національну програму розвитку малого підприємництва в Україні”, аналогічні програми розробляються в містах обласного підпорядкування та районах. При цьому основою для їх розробки є “Стратегія економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2015 року” та “Програма економічного і соціального розвитку Кіровоградської області”. Відповідно до них здійснюються заходи щодо реалізації державної регуляторної політики в області у напрямку удосконалення нормативно-правового регулювання малого підприємництва, подальшого вдосконалення системи відносин між державою і суб’єктами підприємницької діяльності.

Для цього в області впроваджуються нормативні акти, що спрямовані на формування нормативно-правової бази, яка може сприяти подоланню адміністративно-дозвільних бар’єрів на всіх етапах започаткування та ведення малого бізнесу, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів і зменшенню втручання державних органів у діяльність суб’єктів малого підприємництва.

Проводиться робота щодо удосконалення процедур започаткування підприємницької діяльності, з метою забезпечення вимог Закону України “Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців”. Для здійснення безперервної реєстрації суб’єктів підприємницької діяльності райдержадміністраціями і міськвиконкомами створено відповідні організаційно-технічні умови для ведення Єдиного державного реєстру, забезпечено реєстрацію та взяття на облік суб’єктів господарювання у термін, що не перевищує однієї доби з моменту подання відповідних документів протягом усього робочого тижня.

З метою пріоритетної підтримки розвитку малих підприємств в області на конкурсних засадах розробляються та запроваджуються пілотні програми та проекти, на основі яких приймаються рішення по здійсненню кредитування (мікрокредитування) малих підприємств за рахунок впровадження оптимальних механізмів ефективного цільового використання фінансових та інвестиційних ресурсів. Це передбачається завданнями, що визначені в “Обласній програмі розвитку малого підприємництва у Кіровоградській області” [11] (далі – Програма), виконання яких в обов’язковому порядку контролюється і реалізується в передбачені терміни.

Одними з ефективних в Програмі є заходи забезпечення фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва, завдяки яким здійснюється мобілізація фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування для забезпечення ефективного функціонування суб’єктів малого підприємництва. При цьому, фінансова підтримка здійснюється відповідно до заходів Програми через Регіональний фонд підтримки підприємництва.

Виходячи з того, що фінансування розвитку малих підприємств в Кіровоградській області, як і інших областях України, обмежене, фінансування означеної вище Програми здійснюється в таких пріоритетних напрямках:

а) *розвиток сільського господарства*, що обумовлюється фактичним аграрно-індустріальним профілем області, за рахунок освоєння та впровадження нових технологій, надання можливостей безробітним, що проживають в сільській місцевості, для заняття підприємницькою діяльністю, відбору проектів, яким буде надана фінансова підтримка і забезпечений режим сприяння у реалізації;

б) *розвиток харчової промисловості*, і в першу чергу, виробництво молочних продуктів. Згідно офіційних статистичних даних, по Кіровоградській області молоко оброблене рідке та інша молочна продукція не вироблялася [12, С. 128], починаючи з 1991 р., коли з переходом України до незалежності були ліквідовані або перепрофільовані Кіровоградський, Олександрійський, Знам'янський молокозаводи, Новомиргородський сирзавод та інші.

В той же час, в 2006 р. надої молока склали 390 тис. т., тобто зменшилися проти 1990 р. майже в 1,3 рази [12, С. 177]. Все це молоко збирається на приймальних пунктах в районних центрах та великих селах, які уявляють собою малі підприємства з чисельністю до шести чоловік. Зібране молоко відправляється на відповідні молокозаводи Київської, Дніпропетровської та інших областей, що межують з Кіровоградською, яке приймається ними за дуже низькими цінами.

Разом з тим, починаючи з 2003 р., зросло виробництво соняшникової нерафінованої олії майже в два рази, ковбасних виробів майже в півтори рази [12, С. 126], яєць – на 11%, борошна – на 4%, цукру-піску, отриманого з цукру-сирцю бурякового – майже в півтори рази [13, С. 104].

Таким чином можна стверджувати, що в області відсутні малі підприємства харчової промисловості, що займаються виробленням молока обробленого рідкого та іншої молочної продукції. В той же час, створено малі підприємства по виробництву ковбасних виробів, яєць, борошна та хлібобулочних виробів;

в) *підтримка інноваційних проектів* з метою підвищення конкурентоспроможності продукції малих підприємств, технологічної модернізації виробництва, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, залучення в області коштів як вітчизняних інвесторів, так і міжнародних фінансових структур та інших джерел, розвитку виробництва сучасних товарів;

г) *підтримка власного товаровиробника* з метою фінансової підтримки бізнес-проектів, спрямованих на розвиток малих підприємств виробничої діяльності, спрямованої на виготовлення та реалізацію товарів народного споживання та іншої вкрай необхідної продукції для області;

д) *залучення до роботи на малих підприємствах соціально незахищених верств населення* (селян, молоді, жінок, інвалідів, колишніх військовослужбовців).

Використовуючи наведені вище перспективні напрямки пріоритетної державної підтримки, результати аналізу виробничих можливостей для розвитку малих підприємств, стану сучасного соціально-економічного розвитку області і результати соціологічного дослідження стосовно розвитку малих підприємств, встановлюється відповідний ресурсний потенціал (наявні сировинні ресурси, вільні виробничі площі житлові та інші приміщення, об'єкти незавершеного будівництва, трудові ресурси) для створення і розвитку малих підприємств в містах та районах області (табл. 1).

Після визначення основних пріоритетних напрямків розвитку малих підприємств та встановлення характеристики ресурсного потенціалу Кіровоградської області для створення і розвитку малих підприємств, проводиться прогнозування основних показників діяльності та розвитку малих підприємств, результати якого включаються в обласну програму розвитку малого підприємництва. Фактичні дані для прогнозування (кількість малих підприємств, середньорічна кількість зайнятих на малих підприємствах, кількість малих підприємств на 10000 осіб наявного населення) приймаються з відповідної статистичної звітності.

Використавши дані табл. 1 та методи екстраполяції і порівняльного аналізу даних, отримано прогнозні показники кількості малих підприємств у відповідному році. Прогнозні показники кількості малих підприємств на 2006-2007 рр. мали незначне

Таблиця 1 – Можливості для розвитку малих підприємств в Кіровоградській області

		Ресурсний потенціал для розвитку малих підприємств			
		Вихідні дані			
Економічний профіль регіону	Перспективні напрямки пріоритетної державної підтримки розвитку малих підприємств	Результати соціологічного дослідження стосовно розвитку малих підприємств		Наявні сировинні ресурси, що не використовуються	Виробничі площі, житлові та інші приміщення, що не використовуються
		Наявні об'єкти незавершеного виробництва	Незайняті трудові ресурси		
Аграрно-індустріальний. Питома вага області за основними видами діяльності в економіці України (%): валова продукція сільського господарства – 4,2; валова продукція промисловості – 0,8. Кількість підприємств (одиниць): агропромислові формування – 4638; промислові підприємства – 1077.	1. Розвиток сільського господарства. 2. Розвиток харчової промисловості. 3. Підтримка інноваційних проектів. 4. Підтримка власного то-варовиробника. 5. Залучення до роботи на малих підприємствах слабозахищених верств населення.	1. Ціннісні орієнтації. 2. Мотиваційна цілеспрямованість. 3. Можливості пільгового надання кредитів. 4. Причини, що заважають розвитку малих підприємств. 5. Рівень безпеки підприємницької діяльності. 6. Організації, що ефективно регулюють підприємницьку діяльність. 7. Оцінка роботи місцевих органів.	1. Паливні та будівельні матеріали для добування і використання. 2. Оздоблювальні гранити. 3. Сировина для виробництва молока і молочної продукції, олії, ковбасних виробів, борошна та хлібобулочних виробів.	1. Промислові цехи та майданчики. 2. Приміщення тваринницького комплексу. 3. Адміністративні та інші приміщення. 4. Житлові будинки, приміщення оздоровчого та побутового призначення.	1. Чисельність безробітних (станом на 1.01.2008 р.) – 20260 чол., в т. ч.: сільське населення – 11418, жінки – 18468, чоловік – 7060. <i>(Прийнято за звітними даними Кіровоградського обласного центру зайнятості населення за 2007р.)</i> 2. Чисельність незайнятого населення – 56775 чол.
	<i>(Прийнято за спільним обґрунтуванням автора і відділу розвитку підприємництва та регуляторної політики Кіровоградської обласної адміністрації)</i>	<i>(Прийнято за розрахунком Головного управління економіки Кіровоградської обласної адміністрації)</i>		<i>(Прийнято за звітними даними Головного управління статистики у Кіровоградській обл. за 2007 р.)</i>	

розходження в межах від -0,04 до +0,01 %, що вказує на точність проведених розрахунків.

При прогнозуванні кількості малих підприємств на 2008 р. враховувалась постійна тенденція їх зростання, починаючи з 2000 р. При цьому враховано темпи приросту кількості малих підприємств на рівні середньорічного за вісім років. Вони складають 2,8%, що відповідає приросту малих підприємств в 2008 р. на 158 малих підприємств.

Прогнозна середньорічна кількість зайнятих працівників на малих підприємствах на відповідний період розрахована, виходячи з фактичної їх кількості за попередній рік і зменшення показника середньої кількості найманих працівників на одному малому підприємстві за 2000-2006 рр. в середньому на 0,3, а в 2005 – на 0,5 (з врахуванням тенденції до різкого зниження кількості зайнятих на малих підприємствах). Прогнозні показники середньорічної кількості зайнятих на малих підприємствах за 2006-2007 рр. мали незначне розходження в межах від 0,01 до 0,02%, що вказує на точність проведених розрахунків.

Враховуючи постійну тенденцію до зниження середньорічної кількості зайнятих на малих підприємствах, починаючи з 2004 р., її у 2008 р. запрогнозовано на рівні фактичних даних за 2007 р.

Прогнозна кількість малих підприємств на 10000 осіб наявного населення мала поступову тенденцію до зростання і в 2007 р. складала 54 підприємства, тобто на два більше, ніж у 2006 р. В середньому за рік, починаючи з 2000 р., темпи приросту цього показника в 2006 р. склали 3,9%, в 2007 – 3,8%, в 2008 р. – 3,7%.

Аналогічно розроблялися прогнозні показники (кількість малих підприємств, середньорічна кількість зайнятих на малих підприємствах, кількість малих підприємств на 10000 осіб наявного населення) в містах обласного підпорядкування та адміністративних районах області.

Об'єктом прогнозування розвитку малих підприємств також є обсяги фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження підприємства в прогнозному періоді (році), включаючи державну фінансову підтримку (табл. 2). Після використання їх на підприємствах залишається прибуток після сплати всіх податків, наявність якого дозволяє розумно будувати господарські відносини з банками, покупцями та постачальниками, іншими партнерами.

Таблиця 2 – Форми державної фінансової підтримки малих підприємств

Прямі	Непрямі
Надання субсидій. Надання позик. Формування державних фондів.	Податкові знижки (або повне звільнення від інших податків). Податкові пільги. Прискорена амортизація. Знижки на науково-дослідні витрати та витрати, пов'язані з підготовкою кадрів.

Органами виконавчої влади та місцевими органами самоврядування області приділяється значна увага подальшому розвитку інфраструктури і підтримки малого підприємництва, а також ресурсному та інформаційному забезпеченню, заходам з підвищення кваліфікації та підготовки кадрів для малих підприємств.

Для підвищення ефективності роботи суб'єктів управління різного рівня в області впроваджена система регіонального управління розвитком малих підприємств (рис. 1).

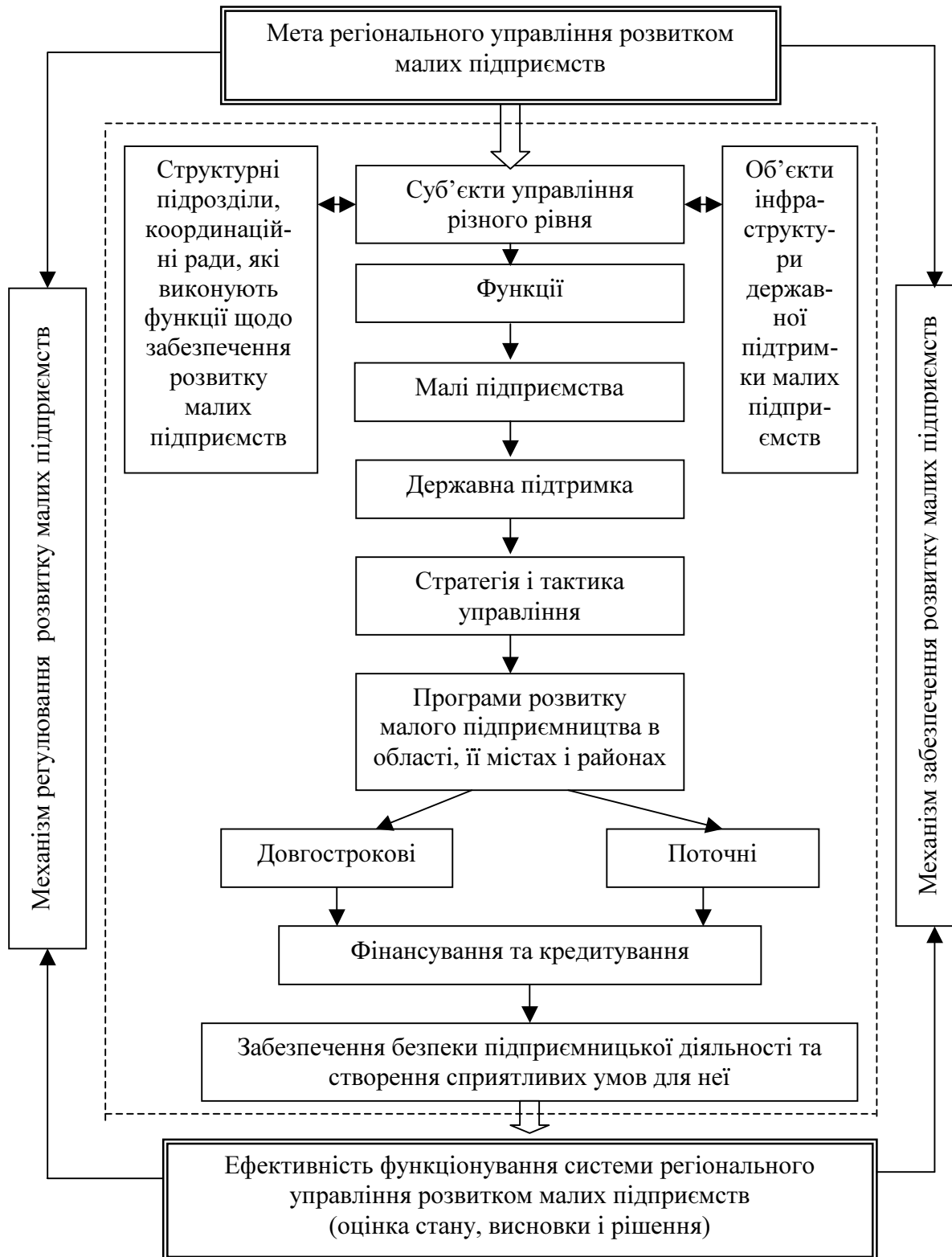

Рисунок 1 – Система регіонального управління розвитком малих підприємств

Узагальнюючим критерієм оцінки ефективності функціонування системи регіонального управління розвитком малих підприємств в області є досягнення мети та значущих результатів, які поділяються на процедури і операції з їх наступною координацією і синхронізацією на різних рівнях управління області. При цьому діяльність відповідних органів виступає в двох формах: як програма розвитку малих

підприємств та завдань, що включають процедури і операції (способи виконання і засоби діяльності), і як поточна діяльність, що побудована відповідно до виконання заходів цієї програми.

При регулюванні розвитку малих підприємств, згідно системи регіонального управління (рис. 1), виявляються позитивні чи негативні сторони в діяльності суб'єктів управління і самих підприємств, виконуваних ними функціях, прийнятій стратегії і тактиці управління, в створенні сприятливих умов для формування безпеки підприємницької діяльності, а також при реалізації програм розвитку малого підприємництва, фінансуванні в затверджених обсягах та обґрунтованому кредитуванні.

Механізм забезпечення полягає в державній підтримці малих підприємств, одержанні та оптимальному використанні фінансових, матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів, після чого проводиться оцінка результатів діяльності за всіма складовими системи, виявляється ефективність функціонування системи та розробляються і приймаються відповідні рішення.

Організація цілеспрямованої роботи щодо прогнозування пріоритетних напрямків та основних показників розвитку малих підприємств в області в 2007 р. дало можливість збільшити кількість малих підприємств, зайнятих виробничою діяльністю, на 85 підприємств або на 3,8%. При цьому, питома вага цих підприємств складала 39,2% проти 38,3% у 2006 р. Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) в 2007 р. зросли на 9% проти 2006 р. Обсяги надходжень до бюджету від результатів діяльності малих підприємств склали 113,4 млн. грн., що на 1,8% більше, ніж за 2006 р.

Таким чином, становлення і розвиток малих підприємств мають свою специфіку у територіальному аспекті. Характеризуючи розвиток малих підприємств у регіональному аспекті, слід зазначити, що Кіровоградська область являє собою сукупність дуже неоднорідних територій, кожна з яких має притаманні тільки їй властивості. Багато в чому це пояснює відмінність у рівні розвитку малих підприємств в розрізі окремих міст обласного підпорядкування та районів. Цей висновок підкріплюється результатами аналізу стану малих підприємств, наведеними вище.

Використання встановлених рекомендацій щодо подальшого розвитку малих підприємств дозволяють створювати малі підприємства в необхідних для області напрямках діяльності та підвищувати ефективність їх функціонування за рахунок цілеспрямованої державної фінансової підтримки.

Список літератури

1. Бойко М.Г. Сучасні аспекти та пріоритети розвитку підприємництва в Україні: Наук. зб. – Вип. 5. /Відп. ред. О.П.Степанов. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 84-87.
2. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 239 с.
3. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: Навч. посібник /Л.І.Воротіна, В.С. Воротін, Л.А. Мартинюк, Т.В.Черняк; За ред. проф. Л.І.Воротіної. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. – 307 с.
4. Сизоненко В.О. Підприємництво: Підручник. – Вікар, 1999. – 438 с.
5. Азьмук Н.А. Моніторинг малого бізнесу в регіонах України: особливості Черкаської області. //Стратегія економічного розвитку України: наук. зб. - /Відп. ред. О.П.Степанов. – К.: КНЕУ, 2001. – С.270-275.
6. Козоріз М. Особливості формування регіональної політики і стратегії розвитку підприємництва. //Схід. – 1998.– №1-2 (18-19). – С. 32-36.
7. Красноголовець О.М. Регіональні аспекти підтримки і напрямків розвитку малого підприємництва в Україні: на прикладі Харківської області. //Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць. Вип. 2 (26), Ч.ІІ, Рівне, 2004. – С. 269-274.
8. Ляшенко В., Толмачова Г. Напрямки політики сприяння розвитку малого бізнесу на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області //Схід, 1999, №4 (28), – С. 36-42.

9. Гаєвський Б.А. Основи науки управління: Навч. посібник. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 1998. – 112 с.
10. Немченко А.Б., Немченко Т.Б. До питання про управління розвитком малих підприємств в регіоні //Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, Вип. 9, – Кіровоград: КНТУ, 2006. – С. 313-320.
11. Обласна програма розвитку малого підприємництва у Кіровоградській області на 2007-2008 роки. Затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 листопада 2006 р. №98.
12. Статистичний щорічник України за 2006 р. /За ред. Осауленка О.Г. – К.: Вид-во “Консультант”, 2007. – 552 с.
13. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2006 р. / За ред. Л.Б.Дівель, Головне управління статистики у Кіровоградській обл., 2007. – 486 с.

В статье основное внимание уделяется обобщению опыта разработки и реализации мероприятий программы развития малого предпринимательства в Кировоградской области, которые способствуют эффективному функционированию и развитию малых предприятий.

In the article the attention is paid to the generalization of the experience of elaboration and application of the measures of the small-scale business development program in the Kirovograd region, that contributes to the effective functioning and development of the small-scale business.

Одержано 01.04.09